

ATATÜRKÇÜLER MADENLERİ DEVLETLEŞTİRMİŞTİ

Aydınlık Gazetesi, 7 Temmuz 2014

Yıldırım Koç

Kemalist Devrim'in en önemli unsurlarından biri, devletçilik ve halkçılıktır. Atatürkçüler, Türkiye Cumhuriyeti'nin madenlerini de bu anlayışla sahiplendiler ve işlettiler.

Zonguldak Kömürleri Devletleştirildi

Cumhuriyet Hükümeti, Fransızlara ait Ereğli Şirketi ile 28 Kasım 1936 günü bir devir sözleşmesi (millileştirme ve devletleştirme) imzaladı. Bu Sözleşme 31.3.1937 gün ve 3146 sayılı Yasa ile onaylandı. Bu Yasayla Zonguldak limanı, demiryolu ve madenlerle, Kozlu ve Kilimli demiryollarının işletilmesi Ereğli Şirketi'nden devralındı ve havzadaki deniz işleri tekel altına alındı. 30.5.1940 gün ve 3867 sayılı Yasayla Ereğli Kömür Havzası'ndaki ocakların Devlet tarafından işletilmesi kararlaştırıldı. 11.6.1937 gün ve 3241 sayılı Yasayla da Ereğli Kömürleri İşletmesi kuruldu.

Diğer yabancı sermayeli şirketlerle yerli madenciler ve bankaların elindeki ocaklar da 30.5.1940 gün ve 3867 sayılı Yasa ("Füzyon Kanunu") uyarınca ve İcra Vekilleri Heyetinin 15.10.1940 gün ve 2/14547 sayılı kararnamesine göre, 1940 yılı Aralık ayı başından itibaren devlet tarafından satın alındı.

Ereğli Üzülmaz Bölgesinde 1935 yılında T.İş Bankası tarafından kurulan Maden Kömürü İşleri A.Ş. tarafından yaptırılan Sömikok ve Briket Fabrikası da 1940 yılında devletleştirildi.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde işletilen linyit ocakları 1918 yılında kapanmıştı. Cumhuriyet dönemine geçişle birlikte önce Soma'da linyit üretimi başladı. 1927 yılında Çeltek'te bir işletme üretime geçti. Ardından Tavşanlı, Değirmisaz, Yerköy ve Gerenez ocakları özel sektör tarafından çalıştırılmaya başlandı. 1938 yılında bu işletmeler devletleştirildi ve Etibank Garp Linyitleri Müessesesi oluştu.

Madencilikte Devlet Belirleyici Oldu

Ergani Bakır Madeni'nin işletme imtiyazı I. Dünya Savaşı öncesinde bir Alman şirketine verilmişti. 1925 yılında işletme hissesinin yüzde 50'si Almanlardan satın alındı ve Ergani Bakır İşletmesi Türk Anonim Şirketi kuruldu. Bu şirketin Türk grubu hissesi 1,5 milyon lira, Alman hissesi de 1,5 milyon liraydı. Almanların bu hissesi de 11 Haziran 1936 tarihinde millileştirildi ve devletleştirildi. İlk aşamada İş Bankası'nın da 500 bin liralık hissesi vardı. Bu hisse 14 Kasım 1944 tarihinde Etibank'a devredildi.

Murgul'da bakır madenini işletmek için 1900 yılında Kafkas Bakırları Ltd.Şti. kurulmuştu. Şirket 1927 yılında tasfiye edildi. Daha sonra MTA'nın yaptığı araştırmalar sonucunda yeni rezervler belirlendi ve Murgul Bakır Madeni 1937 yılında Etibank'a devredilerek çalışmaya başladı.

Elazığ'ın Maden İlçesi Guleman Köyünde krom bulununca kurulan Şark Kromları T.A.Ş. 15 Ekim 1936 tarihinde çalışmalarına başladı. İşletme 1939 yılında Etibank Şark Kromları İşletmesi Müessesesi'ne dönüştürüldü.

Etibank Divriği Demir Madenleri İşletmesi 1939 yılında kuruldu.

Keçiborlu'daki kükürt madeni için İstiklal Savaşı'ndan sonra Fransız-İtalyan sermayeli bir şirket işletme imtiyazı aldı. Ancak üretim yapmak yerine İtalyan kükürtlerini pazarlamaya çalışınca, imtiyazı 1933 yılında feshedildi. 1934 yılında Sümerbank ile İş Bankası tarafından kurulan bir anonim şirket kükürt üretimine başladı. Sümerbank'ın hissesi 1936 yılında, diğer ortakların hisseleri de 1943 yılında Etibank'a devredilerek, işletme devletleştirildi ve Keçiborlu Kükürtleri İşletmesi Müessesesi kuruldu.

Siemens'in iltizamla işlettiği Kuvarshan Bakır Madeni İşletmesi 1939 yılında vergi borcu nedeniyle Hazineye geçti; Etibank Kuvarshan Bakır Madeni İşletmesi haline dönüştü.